

Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA

Sport kobiet w działalności Akademickiego Związku Sportowego w okresie II Rzeczypospolitej. Zarys dziejów

Słowa kluczowe: sport kobiet, Akademicki Związek Sportowy, II Rzeczpospolita.

Celem pracy jest przedstawienie sportu kobiet w działalności Akademickiego Związku Sportowego (AZS) w II Rzeczypospolitej. W zakresie stanu badań brak jest syntetycznego opracowania poruszającego zagadnienie sportu kobiet w okresie II Rzeczypospolitej w działalności AZS. Warto jednak zwrócić uwagę, iż problematykę działalności AZS w Polsce w okresie międzywojennym poruszył m.in. Ryszard Wryk¹.

Genezy sportu akademickiego należy upatrywać w I połowie XIX w. w Anglii². Pierwsze sekcje sportowe powstały na Uniwersytetach w Cambridge i Oxford. Na ziemiach polskich „formalne powołanie” AZS nastąpiło przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w dniu 15 maja 1909 r.³ Władze admini-

¹ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939*, Poznań 1990; tegoż, *Sport olimpijski w Polsce 1919–1939*, Poznań 2006; tegoż, *Zarys działalności Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–1949*, Poznań 2007; *Sport akademicki w relacjach i wspomnieniach*, wybór i oprac. R. Wryk, Poznań 2009. Zob. też: H. Laskiewicz, *Kultura fizyczna na Wileńszczyźnie w latach 1900–1939. Zarys monograficzny dziejów*, Szczecin 1998; *Lekkoatletyka w Polsce 1919–1994*, red. B. Woltmann, Warszawa 1994; T. Drozdek-Małolepsza, *Women's Word Games (1922–1934)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, t. 13, nr 1, Częstochowa 2014, s. 59–73; tejże, *Sport kobiet w Polsce w latach 1921–1922 w świetle czasopisma „Przegląd Sportowy”*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, t. 12, nr 2, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2013, s. 63–72.

² R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy...*, s. 24.

³ Tenże, *Zarys działalności Akademickiego Związku Sportowego...*, s. 14.

stracyjne ówczesnej Galicji zatwierdziły statut AZS 19 czerwca 1909 r. Jak pisze R. Wryk:

AZS obok dwudziestu pięciu dotychczas działających w Krakowie organizacji studenckich był kolejną, która tym razem aktywizowała młodzież akademicką na mało znanej dotąd płaszczyźnie życia uniwersyteckiego, jaką był sport i turystyka⁴.

W Polsce międzywojennej do najsilniejszych ośrodków sportu akademickiego należały m.in.: Kraków, Lwów, Poznań, Warszawa i Wilno. Kobiety aktywnie uczestniczyły w sporcie akademickim. Funkcjonowały w strukturach organizacji i zarządzania AZS. Wchodziły w skład zarządów AZS. Członkiniami zarządu AZS Warszawa w 1919 r. były Z. Dowbor-Muśnicka i Jadwiga Suligowska. W trakcie zjazdu, w dniu 12 listopada 1921 członkiem zarządu AZS Warszawa wybrano Lucynę Janczewską⁵. W skład zarządu AZS Warszawa – który został wybrany na Walnym Zebraniu klubu w dniu 15 listopada 1924 r. – wchodziła Stypińska⁶. Na dorocznym Walnym Zebraniu Akademickiego Związku Sportowego (AZS) – w grudniu 1925 r. – do zarządu została wybrana Helena Woynarowska⁷. Sekcja tenisowa AZS Kraków reaktywowała działalność w 1920 r. W skład pierwszego zarządu sekcji weszły m.in. Maria Boniecka i Wanda Dubieńska⁸. Członkiem zarządu sekcji narciarskiej AZS w Krakowie została w 1921 r. wybrana Irena Popiel. W listopadzie 1923 r. dokonano wyboru zarządu sekcji wioślarskiej AZS w Krakowie, którego członkiem została Zofia Pancewicz⁹.

Tabela 1. Stan liczebny AZS w latach 1923–1936

Rok	AZS Kraków	AZS Warszawa	AZS Poznań	AZS Wilno	AZS Lwów	AZS Lublin	Ogółem		% studentów zrzeszonych w AZS
							Liczba członków AZS	Liczba studentów w Polsce	
1923	461	1250	ponad 500	ok. 150	700	ok. 130	3191	38000	8,3
1929	ok. 1150	2782	ok. 600	ok. 200	1053	298	6083	43607	13,9
1936	750	2635	768	410	863	200	5626	47161	11,9

Źródło: R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939*, Poznań 1990, s. 168.

Polki z akademickiego środowiska sportowego brały udział w strukturach kobiecego sportu międzynarodowego, m.in. na Kongresie Międzynarodowej Sportowej Federacji Kobiet (MSFK), który odbył się 12 sierpnia 1934 r., członkiem Komisji Technicznej została H. Konopacka-Matuszewska¹⁰.

⁴ Tamże.

⁵ T. Drozdek-Małolepsza, *Sport kobiet w Polsce w latach 1921–1922...*, s. 64.

⁶ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 50, s. 16.

⁷ „Przegląd Sportowy” 1925, nr 50, s. 14.

⁸ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy...*, s. 235.

⁹ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 2, s. 16.

¹⁰ „Przegląd Sportowy” 1934, nr 65, s. 2.

W skład AZS wchodziłi studenci, absolwenci szkół wyższych oraz uczniowie. Jak pisze R. Wryk:

wśród członków AZS zdecydowaną większość stanowili mężczyźni. W środowisku krakowskim w 1921 r. kobiety stanowiły tylko 19,7 % ogółu członków, w 1924 – 17%, w 1927 r. – 15%. [...] Natomiast w AZS Lwów wśród członków ćwiczących odsetek kobiet w 1922 r. wynosił 4,6%, w 1926 r. – 4,1%, w 1930 r. – 4,4%, w 1934 r. – 14,1%. [...] Pomimo różnorodnych przedsięwzięć propagandowych i zabiegów organizacyjnych w końcu lat trzydziestych odsetek kobiet nie przekroczył 15%¹¹ (tab. nr 1).

W ruchu sportowym kobiet ważne znaczenie posiadało kształcenie kadr. W sezonie zimowym 1928/1929, z inicjatywy Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego (PUWFiPW), zorganizowano kursy narciarskie dla kobiet: w Zakopanem odbył się kurs dla studentek Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego (PIWF) w Warszawie (dla 50 osób); w Węgierskiej Górze odbył się kurs dla studentek Studium Wychowania Fizycznego (SWF) przy Uniwersytecie Poznańskim (dla 35 osób)¹².

Zagadnieniem istotnym w rozwoju tenisa ziemnego kobiet była publikacja materiałów z zakresu przygotowania motorycznego, technicznego i taktycznego. Na łamach „Startu” Wanda Dubieńska (AZS Kraków) – jedna z najlepszych zawodniczek tenisa ziemnego w Polsce – opublikowała artykuł pt. *O technice gry tenisowej*¹³. Wskazała, iż trzy czynniki decydują o poziomie sportowym zawodniczki uprawiającej tenis ziemny: „technika gry, jej styl i taktyka”. Uważała, że „dobra technika gry tenisowej uwarunkowana jest szybką orientacją gracza, umiejętną pracą nóg i współpracą ciała w uderzeniu”¹⁴. Ponadto W. Dubieńska przedstawiła w artykule technikę i metodykę nauczania poszczególnych elementów tenisa ziemnego.

W środowisku akademickim silną sekcję lekkoatletyki kobiet posiadały AZS Poznań i AZS Warszawa. W mistrzostwach lekkoatletycznych AZS rozegranych w Poznaniu w 1925 r., w poszczególnych konkurencjach najlepsze okazały się zawodniczki z Warszawy: w biegu na dystansie 60 m oraz w rzucie oszczepem – Helena Woynarowska (8,8 s; 21,40 m); w skoku wzwyż – Ludwika Gorloff (129 cm); w pchnięciu kulą, skoku w dal i rzucie dyskiem – Jabłczyńska (7,16 m; 4,40 m; 24,97 m); w sztafecie 4 × 60 m AZS Warszawa (36,1 s)¹⁵. Jesienią 1925 r. odbyły się w Warszawie zawody w pięcioboju lekkoatletycznym¹⁶. Zwyciężyła

¹¹ R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939...*, s. 168.

¹² „Start” 1929, nr 2, s. 7; T. Drozdek-Małołepsza, *Narciarstwo kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, t. 9, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małołepszy, Częstochowa 2010, s. 58.

¹³ „Start” 1929, nr 2, s. 4–5; 1929, nr 3, s. 8–9.

¹⁴ „Start” 1929, nr 2, s. 4.

¹⁵ T. Drozdek-Małołepsza, *Sport kobiet w Polsce w 1925 roku w świetle „Przeglądu Sportowego”*, [w:] *Sport i wychowanie fizyczne w badaniach naukowych. Teoria – praktyce*, red. J. Kwieciński, M. Tomczak, M. Łuczak, Konin 2014, s. 226.

¹⁶ „Przegląd Sportowy” 1925, nr 40, s. 8.

H. Woynarowska (2779 pkt), przed L. Gorloff (2707 pkt) i A. Ritnerówną (2479 pkt, „Makkabi”). H. Woynarowska uzyskała następujące wyniki: w biegu na dystansie 60 m – 8,9 s; w biegu na dystansie 200 m – 30,6 s; w skoku w dal – 432 cm; w skoku wzwyż – 122 cm; w rzucie oszczepem – 20,71 m.

Fot. 1. Igrzyska Olimpijskie w Amsterdamie (1928 r.). Halina Konopacka podczas konkurencji rzutu dyskiem

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), sygn. 1-M-786-7.

Akademiczki uczestniczyły w MP w lekkoatletyce. Zawodniczki AZS Warszawa wzięły udział w I MP, które odbyły się w Warszawie w dniach 30 września – 1 października 1922 r.¹⁷ W zawodach wyróżniły się B. Pawska (zwycięzczyni skoku wzwyż z wynikiem 1,09 m) oraz Tupalska. Z ośrodków akademickich (Poznań, Warszawa) mistrzyniami Polski w lekkoatletyce zostały: w biegu na dystansie 60 m – H. Woynarowska (1926), J. Manteuffel (1931); w biegu na dystansie 100 m – H. Woynarowska (1926), J. Manteuffel (1931); w biegu na

¹⁷ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 40, s. 8–9; T. Drozdek-Małolepsza, *Sport kobiet w Polsce w latach 1921–1922...*, s. 65.

dystansie 800 m – Irena Świdowska (1932, 1934 – 1935), J. Nowacka (1933, 1936); w biegu na dystansie 1000 m – Z. Wieczorkiewicz (1926); w biegu na dystansie 80 m przez płotki – F. Schabińska (1933); w skoku wzwyż – H. Konopacka (1928), J. Manteuffel (1931); w skoku w dal – H. Jabłczyńska (1926), A. Dunin (1935); w pchnięciu kulą – H. Konopacka (1924–1928), W. Jasińska (1931–1933); w pchnięciu kulą oburącz – H. Konopacka (1927–1928); w rzucie dyskiem – H. Konopacka (1924–1928, 1930–1931); w rzucie dyskiem oburącz – H. Konopacka (1927–1928); w rzucie oszczepem – H. Woynarowska (1924), H. Konopacka (1926, 1930), W. Jasińska (1933), M. Kwaśniewska (1939)¹⁸. Podczas MP w 1937 r. w pięcioboju lekkoatletycznym zawodniczka AZS Wilno – Zofia Czarnocka – zajęła III miejsce¹⁹.

Lekkoatletki AZS Warszawa wzięły udział w Światowych Igrzyskach Kobiet (ŚIK) w 1926 r. w Goeteborgu. W składzie siedmioosobowej reprezentacji Polski znalazły się trzy zawodniczki AZS Warszawa: Hanna Jabłczyńska, Halina Konopacka, Helena Woynarowska. Z Polek największy sukces sportowy osiągnęła H. Konopacka. W konkursie rzutu dyskiem zajęła I miejsce, osiągając rezultat 37,71 m. Wynik uzyskany przez H. Konopacką w rzucie dyskiem byłby nowym rekordem świata. Jednak wynik ten nie został uznany za rekord świata ze względu na niezgodne z przepisami wymiary dysku²⁰. Medal brązowy zdobyła H. Konopacka w pchnięciu kulą oburącz (19, 25 cm)²¹. Wynik H. Konopackiej w pchnięciu kulą był nowym rekordem Polski. H. Jabłczyńska i H. Woynarowska zakończyły udział w zawodach na etapie eliminacji. H. Jabłczyńska osiągnęła w skoku w dal 4, 47 m; w biegu na dystansie 100 jardów wystąpiła H. Woynarowska; w biegu na dystansie 250 m wystąpiła H. Jabłczyńska i H. Woynarowska; w biegu na dystansie 100 jardów przez płotki H. Jabłczyńska. Ponadto H. Woynarowska, wspólnie z J. Grabicką, W. Sadkowską, W. Czajkowską, wzięły udział w biegu sztafetowym 4 × 100 m, uzyskując 53,2 s. Wynik ten był nowym rekordem Polski²². Trenerem polskich lekkoatletek był Thorwald Norling, szkoleniowiec AZS Warszawa. W kolejnych III ŚIK w Pradze w 1930 r. barwy Polski reprezentowały w lekkoatletyce: Wanda Jasińska (AZS Poznań), Alina Hulanicka, H. Konopacka (AZS Warszawa)²³. Tytuł mistrzyni świata wywalczyła w konkursie rzutu dyskiem H. Konopacka (36, 80 m), wyprzedzając Niemkę Tilly Fleischner (35,82 m) oraz Włoszkę Vittorinę Vivenzę

¹⁸ S. Zaborniak, *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce w latach 1919–1939*, t. 5: *Lekkoatletyczne mistrzostwa Polski kobiet w latach 1922–1939*, Rzeszów 2012, s. 155–159.

¹⁹ H. Laskiewicz, *Kultura fizyczna na Wileńszczyźnie w latach 1900–1939. Zarys monograficzny dziejów*, Szczecin 1998, s. 134.

²⁰ „Przegląd Sportowy” 1926, nr 36, s. 1; „Start” 1927, nr 6, s. 2.

²¹ „Przegląd Sportowy” 1926, nr 36, s. 1; M. Rotkiewicz, *Rozwój sportu kobiet w Polsce okresu międzywojennego*, „Sport Wyczynowy” 1979, nr 3–4, s. 11.

²² „Przegląd Sportowy” 1926, nr 35, s. 1; 1926, nr 36, s. 1; M. Rotkiewicz, *Rozwój sportu kobiet w Polsce...*, s. 11.

²³ „Start” 1930, nr 17, s. 5.

(35, 23 m). A. Hulanicka wspólnie z M. Freiwald, S. Walasiewicz, F. Schabińską, zdobyła brązowy medal w sztafecie 4 × 100 m (50,80 s). Start W. Jasieńskiej należy także uznać za udany, bowiem zajęła V miejsce w pchnięciu kulą – 11,21 m²⁴. IV ŚIK odbyły się w dniach 9–11 sierpnia 1934 r. w Londynie. W zawodach lekkoatletycznych rozegrano 12 konkurencji. W reprezentacji Polski znalazły się lekkoatletki z AZS: Genowefa Cejzik (AZS Warszawa) oraz Irena Świdarska (AZS Poznań)²⁵. Piąte miejsce w konkursie pchnięcia kulą oraz rzutu dyskiem zajęła G. Cejzik. Irena Świdarska, wspólnie z koleżankami M. Freiwald, M. Kwaśniewską i S. Walasiewicz, biorąc udział w sztafecie 4 × 100 m, odpadły w biegu eliminacyjnym.

Popularnymi dyscyplinami sportu akademickiego kobiet były gry sportowe. Najsilniejsze sekcje gier sportowych kobiet posiadały: AZS Lwów, AZS Poznań, AZS Warszawa i AZS Wilno²⁶. Koszykarki AZS Warszawa należały do najlepszych w Polsce. W latach 1929–1939 przeprowadzono rozgrywki o mistrzostwo Polski (MP). Drużyna AZS Warszawa zdobyła 4 tytuły mistrzyń Polski (1930–1931, 1937–1938), trzykrotnie uzyskała wicemistrzostwo Polski (1929, 1935, 1939) oraz raz wywalczyła brązowy medal (1932)²⁷. Zespół AZS Poznań w 1932 r. zajął II miejsce w rozgrywkach mistrzostw Polski, natomiast koszykarki AZS Lwów wywalczyły w 1938 r. III miejsce. W meczu finałowym rozgrywek mistrzostw Polski w 1937 r. koszykarki AZS Warszawa pokonały „Polonię” Warszawa (31 : 22). Drużynę mistrzyń Polski reprezentowały następujące zawodniczki: Sabina Bąkowska, Halina Bruszkiewicz, Irena Brzustowska, Barbara Cegielska, Edyta Holfeier, Irena Jaśnikowska, Kasperek, Zdzisława Wiszniewska, Helena Woynarowska²⁸.

Reprezentacja Polski kobiet awansowała do ŚIK w Londynie. W dniu 8 sierpnia 1934 r. rozegrały mecz z drużyną Francji. Doznały porażki 20 : 36 i zajęły III miejsce. Zespół Polski reprezentowały: B. Cegielska, H. Gruszczyńska, Zofia Filipiak, Irena Kamecka, H. Olczak i Z. Wiszniewska²⁹. Tak ważne spotkanie na ŚIK sędziował Francuz, co spotkało się z protestem ekipy z Polski. W finale koszykarki Francji pokonały zespół USA. Warto zauważyć, iż B. Cegielska i Z. Wiszniewska były koszykarkami warszawskiego AZS.

Polskie koszykarki brały udział w Akademickich Mistrzostwach Świata, zdobywając dwukrotnie tytuł mistrza świata. W 1935 r. w Budapeszcie pokonały drużyny Węgier i Łotwy³⁰. Polskę reprezentowały następujące zawodniczki:

²⁴ „Start” 1930, nr 18, s. 8–9.

²⁵ „Start” 1934, nr 15/16, s. 3.

²⁶ T. Drozdek-Małolepsza, *Gry sportowe kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *Polska kultura fizyczna w czasach zaborów i II Rzeczypospolitej*, red. D. Dudek, Kraków 2009, s. 239–250.

²⁷ Tamże, s. 243.

²⁸ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 15, s. 2.

²⁹ M. Rotkiewicz, A. Latek, Maria *Germanówna i początki koszykówki kobiet w Polsce (do 1939 r.)*, „Sport Wyczynowy” 1995, nr 3–4, s. 85.

³⁰ Tamże, s. 85.

H. Bruszkiewicz, I. Brzustowska, B. Cegielska, E. Holfeier, I. Jaśnikowska, Celinia Malczyk, Z. Wiszniewska i H. Woynarowska. Dwa lata później, w 1937 r. zawody rozegrano w Paryżu z udziałem dwóch drużyn – Polski i Łotwy³¹. Dwa pierwsze mecze przyniosły reprezentacji Polski zwycięstwo i porażkę. O tytule mistrzowskim decydował trzeci mecz, wygrany przez Polki (37:29). W zespole polskim wystąpiły: Jadwiga Batiuk, Sabina Bąkowska, I. Brzustowska, H. Bruszkiewicz, Wanda Gąsiorowska, I. Jaśnikowska, Zofia Wardyńska, Z. Wiszniewska i H. Woynarowska³².

Fot. 2. Mistrzostwa Polski w koszykówce kobiet w Krakowie (marzec 1939 r.). Drużyna koszykarek AZS Lwów. Stoją od lewej: Kramerówna, Karmelitówna, Gażparska, Wójcicka, Jadwiga Batiuk, Niewiarowska

Źródło: NAC, sygn. 1-S-700-4.

Sekcja piłki siatkowej AZS Warszawa została założona w I połowie 1928 r. W turnieju finałowym o MP kobiet w piłce siatkowej w 1931 r., rozegranym w Krakowie, uczestniczyły trzy drużyny: YMCA Kraków, HKS Łódź i AZS Warszawa³³. Zwyciężył zespół AZS Warszawa. Drużynę AZS Warszawa wówczas reprezentowały: Z. Anacka, Bielecka, B. Cegielska, A. Piotrowska, Wernerówna, Z. Wiszniewska. W latach 1932–1936 przeprowadzono zawody o Puchar Polski. W tych zawodach rokrocznie zwyciężały siatkarki AZS Warszawa.

³¹ „Sport Polski” 1937, nr 1, s. 14.

³² „Sport Polski” 1938, nr 5, s. 8–9; M. Rotkiewicz, A. Latek, *Maria Germanówna i początki koszykówki kobiet...*, s. 85–86.

³³ „Start” 1931, nr 13, s. 10.

W 1934 r. w zawodach finałowych Pucharu Polski drugie miejsce zajął zespół HKS Łódź, III – YMCA Kraków, IV – AZS Wilno, V – „Gryf” Toruń³⁴. Najlepszą drużyną kobiecą w piłce siatkowej był zespół AZS Warszawa (9 tytułów mistrzyń Polski, 1 tytuł wicemistrzowski, 5 razy zdobyły Puchar Polski). Obok AZS Warszawa do wyróżniających się klubów akademickich w Polsce należy zaliczyć AZS Lwów³⁵.

Fot. 3. Mistrzostwa Polski w siatkówce kobiet w Katowicach (styczeń 1939 r.). Drużyna siatkarek AZS Warszawa. Widoczne m.in.: Stefańska, Wardyńska, Bruszkiewicz, Holfnerówna

Źródło: NAC, sygn. 1-S-2890-2.

Propagatorkami hazeny kobiet w Polsce były studentki Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego (PIWF) w Warszawie³⁶. W rozegranym 8 maja 1927 r. meczu towarzyskim studentki PIWF przegrały z drużyną AZS Warszawa (6:8). Bramki dla zespołu PIWF zdobyły: Serwatowicz (3), Miłodrowska (2), jedna samobójcza; dla AZS: Woynarowska (5), Aleksandrowicz (2), Wieczorkiewicz (1). Obok Warszawy drugim prężnym ośrodkiem rozwoju hazeny w Polsce była Łódź³⁷. Hazenistki AZS Warszawa w 1930 r. zdobyły tytuł mistrzyń Polski, natomiast w 1934 i 1936 zdobyły tytuły wicemistrzyń Polski.

³⁴ „Start” 1934, nr 6, s. 9.

³⁵ T. Drozdek-Małolepsza, *Gry sportowe kobiet w Polsce w latach 1919–1939...*, s. 246.

³⁶ „Start” 1927, nr 4, s. 5; 1927, nr 15, s. 9; T. Drozdek-Małolepsza, *Gry sportowe kobiet w Polsce w latach 1919–1939...*, s. 248.

³⁷ „Start” 1929, nr 20, s. 8–9.

W Białymstoku odbyły się w czerwcu 1936 r. MP w hazenie. W zawodach wzięło udział pięć drużyn: AZS Warszawa, „Czarni” Lwów, IKP Łódź, „Jagiellonia” Białystok, „Warta” Poznań³⁸. W najciekawszym meczu hazenistki IKP pokonały zespół AZS (2 : 1).

W 1937 r. odbyły się ostatnie mistrzostwa Polski w hazenie. Zespół AZS Warszawa zajął w nich III miejsce. W tym samym roku Związek Piłki Ręcznej podjął uchwałę o zaniechaniu rozgrywek mistrzowskich w hazenie i wprowadzeniu w to miejsce piłki ręcznej dla kobiet³⁹. W 1939 r. na odbywających się I MP w piłce ręcznej w Wilnie zwyciężyła drużyna łódzka – KS „Znicz”⁴⁰. W zawodach oprócz piłkarek ręcznych „Znicza” wzięły udział zespoły: AZS Lwów, AZS Warszawa, WIMA Łódź, Wojskowy Klub Sportowy (WKS) „Śmigły” Wilno. Piłkarki ręczne AZS Warszawa zdobyły srebrny medal mistrzostw, natomiast drużyna AZS Lwów zajęła IV miejsce.

Podczas III ŚIK w Pradze w 1930 r. został rozegrany turniej hazeny. W rozgrywkach hazeny uczestniczyły zespoły: Czechosłowacji, Jugosławii i Polski. W turnieju polskie hazenistki przegrały z Czechosłowacją (0 : 17) oraz z Jugosławią (2 : 9)⁴¹. W zawodach drużynę Polski reprezentowały: Krodowska (bramkarz), C. Gapińska (obrona), J. Duch i Zdzisława Wiszniewska (pomoc), H. Czerska, B. Połomska i Janina Wencel (atak), Jaszczak i H. Grotowska (zawodniczki rezerwowe). Jedną z hazenistek – Zdzisława Wiszniewska – była zawodniczką AZS Warszawa. W meczu decydującym o I miejscu drużyna Czechosłowacji pokonała Jugosławię (9 : 4).

W ośrodkach akademickich dość popularnym sportem wśród kobiet było narciarstwo. W mistrzostwach Warszawy w narciarstwie biegowym, które odbyły się w styczniu 1931 r., zwyciężyła Jadwiga Grotowska, II miejsce Hanna Jabłczyńska, III – Maria Tryniszewska⁴². Wszystkie zawodniczki reprezentowały AZS Warszawa. Pierwsze Mistrzostwa Polski (MP) kobiet w narciarstwie zostały przeprowadzone w lutym 1920 r. w Zakopanem. W biegu kobiet na dystansie 10 km zwyciężyła Z. Hołubianka (AZS Kraków)⁴³. W komunikacie Komisji Sportowej Polskiego Związku Narciarskiego (PZN) ze stycznia i lutego 1924 r. ogłoszono listę zawodniczek sekcji narciarskich kobiet. Na tej liście znajdowały się narciarki klubów akademickich: AZS Kraków – Maria Borkowska-Dunin, Wanda Dubieńska, Zofia Pacewicz i Irena Popiel⁴⁴; AZS Warszawa – Wanda

³⁸ „Nowy Sportowiec” 1936, nr 53, s. 2.

³⁹ „Sport Polski” 1938, nr 4, s. 8–9; 1938, nr 48, s. 8.

⁴⁰ „Start. Wiadomości Sportowe i Motoryzacyjne” 1939, nr 45, s. 2; „Sport Polski” 1939, nr 23, s. 12.

⁴¹ „Start” 1930, nr 19, s. 2.

⁴² „Start” 1931, nr 3, s. 8–9.

⁴³ B. Woltmann, J. Gaj, *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wlkp. 1997, s. 83.

⁴⁴ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 46, s. 15. Irena Popiel oprócz narciarstwa uprawiała pływanie i wioslarstwo. W 1924 r. obroniła pracę doktorską, uzyskując stopień doktora prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Denhof-Czarnocka i Irena Semadeni⁴⁵. Najsilniejszą sekcję narciarstwa kobiet w Wilnie posiadał AZS. Do najlepszych narciarek w konkurencjach biegowych, na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX w., należy zaliczyć: Batrzebównę, Etównę, Daukszanę, Grabowicką, Kalinowską, Łatwisównę, Mincerównę, Wasilewską, Wojciechowiczównę (AZS Wilno)⁴⁶. Mistrzostwa Wilna kobiet w narciarstwie rozegrano w 1931 r. Zwyciężyła Łatwisówna, II miejsce zajęła Grabowicka⁴⁷.

W dniu 18 lutego 1924 r. w Krynicy kobiety startowały w MP w biegu narciarskim na dystansie 8 km. Pierwsze miejsce zajęła W. Dubieńska, natomiast na III miejscu uplasowała się M. Borkowska-Dunin⁴⁸.

Kolejną imprezą sportową były rozgrywane Akademickie Mistrzostwa Polski (AMP). W dniu 1 lutego 1935 AMP rozegrano w Rabce⁴⁹. W biegu narciarskim na dystansie 8 km zwyciężyła Postępowka (AZS Wilno), II miejsce zajęła Lillowska (AZS Kraków), zaś III – Galcówna (AZS Warszawa). W międzynarodowych akademickich mistrzostwach Polski w narciarstwie w 1936 r., w biegu zjazdowym zwyciężyła Liliowska (AZS Kraków)⁵⁰. Kolejne takie zawody zostały rozegrane w Krynicy w 1938 r. W biegu zjazdowym najlepsza okazała się Szczygłówna (Kraków), przed Martinsons (Łotwa) i Liliowską; w slalomie I miejsce przypadło Liliowskiej⁵¹.

Dużo inicjatywy wykazywały środowiska akademickie w rozwoju i upowszechnianiu pływania. Z inicjatywy AZS w dniu 29 czerwca 1922 r. zostały zorganizowane wyścigi pływackie na rzece Wiśle, na dystansie 2000 m. Zwyciężyła Zofia Bystrzyńska (AZS Warszawa)⁵². W tym samym roku podobne zawody na rzece Wiśle zorganizował AZS Kraków. W wyścigu na dystansie 3600 m wszystkie trzy pierwsze miejsca zajęły zawodniczki AZS Kraków. Zwyciężyła Maria Meyer, II miejsce zajęła I. Popiel, zaś III – S. Estreicher⁵³. Przy AZS Kraków została zorganizowana drużyna piłki wodnej. W latach dwudziestych XX w. sekcja pływacka kobiet AZS Kraków należała do najlepszych w Polsce. Wyróżniającymi się zawodniczkami sekcji były: E. Estreicher, A. Król, M. Król, K. Lubieńska, M. Meyer, Nowak, I. Popiel⁵⁴.

⁴⁵ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 5, s. 8–9.

⁴⁶ H. Laskiewicz, dz. cyt., s. 142; T. Drozdek-Małolepsza, *Narciarstwo kobiet w Polsce...*, s. 66–67.

⁴⁷ „Stadion” 1931, nr 4, s. 5.

⁴⁸ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 6, s. 7–9; „Strzelec” 1924, nr 5–6, s. 15. Jak podaje redakcja „Strzelca”, „Przeniesienie miejsca zawodów z Zakopanego do Krynicy wpłynęło bardzo dodatnio na wartość wyników przez usunięcie jednostronności trasy i upodobnienie jej do tras europejskich”.

⁴⁹ „Przegląd Sportowy” 1935, nr 11, s. 5.

⁵⁰ „Rocznik Sportowy” na rok 1937/1938. Warszawa [b.r.w.], s. 141.

⁵¹ „Sport Polski” 1938, nr 2, s. 13.

⁵² „Przegląd Sportowy” 1922, nr 27, s. 10; T. Drozdek-Małolepsza, *Sport kobiet w Polsce w latach 1921–1922...*, s. 66.

⁵³ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 31, s. 10.

⁵⁴ T. Drozdek-Małolepsza, *Sport kobiet w Polsce na łamach czasopisma „Przegląd Sportowy” (1923–1924)*, „Zeszyty Naukowe Almamery Szkoła Wyższa” 2014, nr 2 (71), s. 169–170.

Wyróżniającą się pod względem sportowym członkinią sekcji szermierczej AZS Kraków była Wanda Dubieńska⁵⁵. Była pierwszą Polką rywalizującą w igrzyskach olimpijskich (IO). Uczestniczyła w IO w Paryżu w 1924 r. w konkurencji floretu. Nie osiągnęła sukcesu, przegrywając wszystkie pojedynki, m.in. z Daniel (Wielka Brytania), Boru (Francja), Baroing (Dania), de Boer (Holandia), Hamilton (Szwecja)⁵⁶. Redakcja „Przeglądu Sportowego” skomentowała występ polskiej florecistki następująco:

Pani Dubieńska osiągnęła gorsze wyniki, przegrywając wszystkie 5 meczy, trzeba jednak od razu powiedzieć, że szermierka nasza jest zupełnie w Polsce odosobniona. Przeciwniczki, z którymi się na Olimpiadzie spotkała, to wszystkie siły rutynowe, od wielu lat sportem tym się zajmujące, po kilkanaście i więcej zawodów rozgrywające, podczas gdy tylko jedna lub dwie akademie dają naszym zawodniczkom w ciągu całego roku [...] pole do popisu⁵⁷.

Sekcje tenisa kobiet istniały m.in. w AZS Kraków, AZS Cieszyn, AZS Lwów, AZS Poznań, AZS Wilno. Jedną z najlepszych tenisistek – akademikzek była Wanda Dubieńska (AZS Kraków). Na MP w tenisie w 1928 r. zdobyła mistrzostwo Polski w grze pojedynczej, pokonując w finale koleżankę klubową – najlepszą tenisistkę polską okresu międzywojennego Jadwigę Jędrzejowską⁵⁸. W. Dubieńska pięciokrotnie wywalczyła tytuł wicemistrzyni Polski, w latach 1921–1922, 1926–1927, 1930, 1932–1933. Ponadto zdobyła trzy tytuły mistrzyni Polski w grze podwójnej pań i jeden w grze mieszanej; była też dwukrotną wicemistrzynią Polski w grze podwójnej i dwukrotną w grze mieszanej⁵⁹. W. Dubieńska zwyciężała w turniejach międzynarodowych, m.in. w Międzynarodowych Mistrzostwach Poznania⁶⁰. Jadwiga Jędrzejowska na przełomie lat 1932/1933 zmieniła barwy klubowe i została tenisistką „Legii” Warszawa. W latach 1929–1933 jako reprezentantka AZS Kraków zdobyła MP w grze pojedynczej⁶¹. Oprócz wymienionych, w okresie międzywojennym wyróżniającymi się tenisistkami były: Maria Boniecka, Adela Pozowska (AZS Kraków), Sławomira Warmińska, B. Jaśkowiak, Geisler, Helena Scarpa (AZS Poznań), Anna Dowbor, Leokadia Grabowiecka (AZS Wilno), Uminowicz (AZS Lwów), Koczan (AZS Cieszyn)⁶².

⁵⁵ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 51, s. 53.

⁵⁶ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 27, s. 8.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ T. Drozdek-Małolepsza, *Tenis ziemny kobiet w Polsce w okresie międzywojennym*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, t. 10, red. J. Rodziejewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2011, s. 32–34.

⁵⁹ M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska (1895–1968)*, [w:] *Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpiizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*, t. 2, red. Chełmecki, Warszawa 2009, s. 35.

⁶⁰ T. Drozdek-Małolepsza, *Tenis ziemny kobiet w Polsce w okresie międzywojennym...*, s. 36–40.

⁶¹ Tamże, s. 32–35.

⁶² R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939...*, s. 239.

Fot. 4. Mecz tenisowy Polska – Finlandia w Warszawie 4–6 czerwca 1929 r. (korty Legii Warszawa), druga z lewej Jadwiga Jędrzejowska

Źródło: NAC, sygn. 1-S-3168-1.

W pierwszych latach okresu międzywojennego wśród kobiet odrodził się sport wioślarski. W ramach regat o MP, które zostały zorganizowane w Bydgoszczy w dniach 14–15 sierpnia 1922 r., odbył się wyścig czwórek ze sternikiem⁶³. Zwyciężyła osada AZS Warszawa, w następującym składzie: W. Steyman (sternik), W. Krynicka, W. Krzyszkiewicz, Cz. Kosińska, M. Tyszkówna. Trenerem wioślarek był Józef Mazurek. IV Regaty Związkowe o Mistrzostwo Polski w wioślarstwie odbyły się w Bydgoszczy w sierpniu 1923 r. W wyścigu czwórek klepkowych ze sternikiem II miejsce zajęła osada AZS Warszawa (sterniczka – Tyszkówna)⁶⁴. Dnia 20 września 1924 r. przeprowadzono na Wiśle w Warszawie Międzynarodowe Regaty Akademickie w wioślarstwie⁶⁵. W wyścigu jedynek zwyciężyła Czarnocka (Warszawa), wyprzedzając Popiel (Kraków).

Wilnianki odnosiły znaczące sukcesy w sportach wodnych. Tytuł mistrzyni Polski w wioślarstwie w konkurencji jedynek zdobyła w 1939 r. – M. Kepelówna (AZS Wilno)⁶⁶. W klasyfikacji klubów i sekcji wioślarstwa kobiet za 1939 r. – zawodniczki AZS Wilno zajęły II miejsce.

Początki sportu akademickiego na ziemiach polskich przypadają na schyłek I dekady XX w. W Polsce międzywojennej do najsilniejszych ośrodków sportu

⁶³ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 34, s. 6.

⁶⁴ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 32, s. 13.

⁶⁵ „Przegląd Sportowy” 1924, nr 38, s. 11.

⁶⁶ T. Drozdek-Małolepsza, *Sporty wodne kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 8, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2008, s. 356.

akademickiego należały: Kraków, Lwów, Poznań, Warszawa i Wilno. Kobiety aktywnie uczestniczyły w sporcie akademickim. Funkcjonowały w strukturach organizacji i zarządzania AZS. Halina Konopacka była członkiem Komisji Technicznej Międzynarodowej Federacji Sportu Kobiet.

Członkinie AZS uprawiały m. in. gry sportowe, lekkoatletykę, narciarstwo, pływanie, szermierkę, tenis i wioślarstwo. Osiągały sukcesy w sporcie na arenie krajowej i międzynarodowej. Reprezentowały Polskę na igrzyskach olimpijskich, światowych igrzyskach kobiecych oraz akademickich mistrzostwach świata. Największe sukcesy sportowe odniosły: Wanda Dubieńska (narciarstwo, szermierka, tenis), Jadwiga Jędrzejowska (tenis), Halina Konopacka i Stanisława Walasiewicz (lekkoatletyka), jak również zawodniczki akademickiej reprezentacji Polski w piłce koszykowej.

Summary

Women's Sport in the Activities of the Students' Sport Association in the Period of the Second Republic. Outline History

The aim of the paper is to present women's sport in the activities of the Students' Sport Association (AZS) in the Second Republic. In interwar Poland, the strongest students' sport centres were, among others, the following: Cracow, Lviv, Poznań, Warsaw and Vilnius. Women actively participated in students' sport. They operated in the structures of AZS organization and management. Halina Konopacka was a member of the Technical Committee of the International Women's Sports Federation.

Female members of AZS practised, among others, sports games, athletics, skiing, swimming, fencing, tennis and rowing. They were successful in sport in the national and international arena. They represented Poland at the Olympic Games, Women's World Games and Students' World Championships. The most successful sportswomen were: Wanda Dubieńska (skiing, fencing, tennis), Jadwiga Jędrzejowska (tennis), Halina Konopacka and Stanisława Walasiewicz (athletics), as well as athletes of the Polish students' national basketball team.

Keywords: women's sport, Students' Sports Association, Second Republic.